

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84698,Naronowicz-Naronski-Jozef.html>
2022-09-30, 22:33

Naronowicz-Naroński Józef

NARONOWICZ-NAROŃSKI Józef (ok. 1610–1616, Wielkie Księstwo Litewskie – IV 1678, Szczytno), kartograf, inżynier, autor pierwszego podręcznika fortyfikacji w języku polskim. Prawdopodobnie syn (lub bratanek) Aleksandra Narońskiego, rotmistrza, drobnego właściciela ziemskiego.

Być może kształcił się w protestanckim liceum w Kiejdanach (gdzie uczył A. Freytag), prawie na pewno w Akad. Rakowskiej (ponieważ był arianinem). Około 1639 pod kierunkiem W. Beauplana prowadził prace kartograficzne związane z opracowywaniem map dolnego biegu Dniepru i generalnej mapy Ukrainy. W 1640 jako geometra w służbie miecznika koronnego Jana Zebrzydowskiego przeprowadzał pomiary i rysował mapę Pliszyna na Lubelszczyźnie. W poł. lat 40. XVII w. związał się z Radziwiłłami birżańskimi i wykonywał zdjęcia terenowe oraz mapy i plany ich dóbr.

W 1655–59 napisał obszerny podręcznik wiedzy inżynierskiej *Księgi nauk matematycznych*, obejmujący arytmetykę, miernictwo, kartografię, perspektywę, fortyfikację i budownictwo cywilne. Wchodzący w jego skład traktat *Architektura militaris, to jest budownictwo wojenne...* (wydany drukiem dopiero w 1957, jako źródło historyczne) był pierwszym podręcznikiem fortyfikacji w języku polskim; został opatrzony czterojęzycznym słowniczkiem fachowych terminów oraz tablicami przydatnymi przy budowie obwarowań. Pisząc swe dzieło N.-N. z konieczności odegrał pionierską rolę w tworzeniu polskiej terminologii matematycznej i technicznej. Objaśniał w nim również termin „ingenier” użyty po raz pierwszy w języku polskim w 1643 przez J. Dekana w przekładzie podręcznika artylerii D. Ufano *Archelia*. W rozdziale zatytułowanym *Architekt militaris ingenierem nazwany, a ten jaki ma być ingenier i co jego jest powinność umiejętności i jaka zacność*, N.-N. daje godne przytoczenia świadectwo samookreślenia zawodowego,

bliższe podejściu dzisiejszemu niż kanonom swej epoki:

„Ingenier, a z włoska nazwany indzienier – słowo to jest tytułu barzo wysokiego i zacnego, bo ingenium ad ingeniarum – od wynalazków wszelkich, inwencyj, struktur i machin generaliter jest nazwany, w którym to słówku, cokolwiek na świecie nauk, dowcipów wysokich, subtelnych i dziwnych zamyka się, w nim się to znajduje i ma rozumieć. Wielki w tym błąd ludzi pospolitych, którzy lada wałmistrza, co wał kopie albo co trochę rozmiaru umie, lubo budownictwa wojennego albo domowego, indzienierem nazywają, a jeszcze kiedy się po cudzoziemsku ubierze, to (...) tak o nim siła rozumieją i twierdzą, że go nie tylko ingenierem, ale i matematykiem nazywają. (...)

A więtszy i zacniejszy jest tytuł i honor bydź ingenierem niż matematykiem, bo matematyk może bydź theoretice tylko uczony, a ingenier practice umiejący nauki matematyczne w samej rzeczy odprawować, egzekwować i robić. Może bydź matematyk tylo matematykiem, a nie bydź ingenierem, lecz ingenier musi bydź matematykiem. Jako tedy daleko zacniejszą z nauką praktyka od samej nauki, tak też ingenier od gołego w teoretyce matematyka”.

Po uchwałach Sejmu o wygnaniu arian N.-N. opuścił w 1660 Rzeczpospolitą, przenosząc się do Prus Książęcych pod opiekę Bogusława Radziwiłła. W XI 1661 został zatrudniony jako geometra przez elektora brandenburskiego z zadaniem wykonania zdjęć terenowych i szczegółowych map wszystkich starostw Prus Książęcych. W ciągu kilkunastu lat wykonał ok. 30 map, w tym 21 map starostw w skali 1 : 100 000, 3 mapy komornictw w skali 1 : 50 000 oraz mapy Zalewu Wiślanego, Zalewu Kurońskiego i delty Niemna. Całkowicie wykonał więc zamówienie w odniesieniu do prowincji Sambii i Natangii. Te oryginalne i szczegółowe barwne mapy (przez długi czas tajne) zachowały się w postaci rękopiśmiennej. N.-N. przy ich opracowywaniu posługiwał się, nowatorską wówczas, metodą triangulacji. W pracy pomagał mu od 1663 syn, Jan Józef, a po jego śmierci (1672) S. Suchodolec i Andrzej Wojnowski.

W tym czasie N.-N. nadal zajmował się teorią fortyfikacji,

zbudował kilka pałaców, a w 1674 przedłożył memoriał proponujący połączenie kanałami pruskich rzek i jezior w jednolitą sieć wodną. Po śmierci B. Radziwiłła (1669) znalazł się w trudnej sytuacji, gdyż władze zalegały z wypłacaniem mu poborów. W 1675 próbował nawet zwolnić się ze służby u elektora, motywując to niedostatkiem i koniecznością zarobkowania gdzie indziej. Ostatecznie jednak pozostał w Prusach do końca życia.

PSB (Z. Lietz); SBTP (D. Polewicz); SPPT (B. Orłowski).

S. Aleksandrowicz: *Pochodzenie Józefa Naronowicza-Narońskiego, twórcy topograficznej kartografii Litwy i Prus Wschodnich*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” 2000, z. 340; *Materiały do słownika kartografów i geodetów polskich*, oprac. J. Szeliga, K. Sawicki Warszawa 1999; J. Naronowicz-Naroński: *Budownictwo wojenne*, oprac. J. Nowakowa, Warszawa 1957; J. Szeliga: *Rękopiśmienne mapy Prus Książęcych Józefa Naronowicza-Narońskiego z drugiej połowy XVII wieku*, „Studia i Materiały z Historii Kartografii” 1997, t. 15.

Bolesław Orłowski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)